

Inštitucionalizácia a riadenie etiky v akademickej inštitúcii

Institutionalization and management of ethics in Academic Institution

Emília Stecíková

Katedra etiky a aplikovanej etiky FHV Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Jana Hrašková

Katedra etiky a aplikovanej etiky FHV Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Abstrakt:

Etiku je dôležité vnímať ako pozitívny jav, ktorý má mať preventívny charakter v akademickej inštitúcii. Podľa autoriek je, v súvislosti s inštitucionalizáciou etiky do organizácie, a teda aj do akademickej inštitúcie, základom dôsledne a citlivo spracovaný vhodný etický program, ktorý svojou existenciou pozdvihuje etiku v organizácii, podáva etické návody, pomáha pri riešení etických problémov, či poskytuje etické vzdelávanie. Etika sa do organizácie najčastejšie implementuje prostredníctvom etického kódexu, avšak riadenie etiky v akademickej inštitúcii spočíva vo využívaní rôznych ďalších nástrojov, ktoré sú v príspevku objasnené. Prezentuje sa dôležitosť identifikácie hodnôt akademickej organizácie, tzv. etického rámca ako východisko pre budovanie etického prostredia a aj zvyšovanie etickej kultúry študentov. Cieľom príspevku je poukázať na to, že zavedenie etiky do akademického prostredia je základom pre skvalitňovanie nielen vzťahov, ale aj zvyšovanie etickej kultúry študentov a etického prostredia akademickej organizácie, ktorá si tak následne zvyšuje pozitívnu reputáciu. V príspevku autorky uvádzajú príklady vybraných kódexov zahraničných univerzít pre komparáciu rôzneho chápania pojmu akademickej čestnosti, ktorú považujú za pilier akademicky prípustného správania sa študenta. Ústredným problémom, o ktorom príspevok pojednáva, je nečestné konanie študentov zvyšujúce sa aj prostredníctvom využívania IKT. V príspevku sa kladie dôraz aj na vzájomnú súvislosť akademického prostredia a etickej kultúry študenta.

KLúčové slová: aplikovaná etika; akademická etika; etický kódex; morálne hodnoty; akademická čestnosť; očakávané správanie; etické prostredie; plagiátorstvo; etická kultúra študenta; inštitucionalizácia; riadenie etiky.

Abstract:

It is important to understand the ethics like a positive phenomenon with a preventive nature of the academic institution. According to the authors is in connection with the institutionalization of ethics in the organization, and thus to academic institution, the basis of consistent and sensitive handling by a suitable ethical program, its existence raises ethics in the organization, gives ethical guidelines, helps in dealing with ethical issues, whether it provides ethical education. The most common way to implement ethics to organization is by a code of ethics, but ethics management uses a many different tools, explained in this article. It is presents an importance of identifying values of academic organizations, so-called ethical framework like a base for building of ethical background and rising of ethical culture of students too. The aim of this article is to refer that introduction of ethics into academic environment is basis for improving relationships, improving ethical culture of students and ethical environment of academic organization, which improves own positive reputation. In the article authors introduce examples of chosen codes from foreign universities for comparison of difficult understanding of concept academic honesty, which they consider for pillar of academically acceptable behavior of students. Central problem, which is mentioned in article is dishonest of students, which rises by using IKT too. Article emphasizes for interdependence between academic environment and ethical culture of students.

Key words: applied ethics; academic ethics; code of ethics; moral values; academic honesty; expected behavior; ethical environment; plagiarism; ethical culture of student; Institutionalization and management of ethics.

Úvod

Dnešnú spoločnosť mnohí dávajú do súvislosti s krízou hodnôt, či absenciou etiky a morálky. Pri zavádzaní etiky do rôznych organizácií sa však objavuje skepticizmus, čo je paradoxom. Etika zasahuje do mnohých

oblastí, nevynímajúc oblasť vzdelania, pričom práve v dnešnej dobe treba jasne identifikovať hodnoty späté s akademickým prostredím. Ako dôležitá sa dnes ukazuje potreba uvedenia etiky do akademického prostredia, ktorá by tak skvalitňovala nielen vzťahy a prostredie v akademickej organizácii, ale aj zvyšovala pozitívnu reputáciu danej organizácie. Pri zavádzaní etiky do akademickej organizácie je dôležité vhodne zvoliť a vypracovať etický program a nezabúdať pritom na vyjadrenie etickej politiky danej organizácie.

Vieme, že etike dnes mnohí nepripisujú žiadnu významnú úlohu a sú skeptickí aj pri jej implementácii. Avšak niekde sa začať musí, keďže vidíme ako sa vytrácajú mnohé hodnoty aj z akademického prostredia. Problematika akademickej etiky a otázky s ňou spojené si zasluhujú zvýšený záujem práve v dnešnej spoločnosti, ktorú niektorí autori spájajú s krízou hodnôt. Najčastejším nástrojom implementácie je etický kódex, ktorý by nemal byť len formalitou, ale serióznym dokumentom, ktorý budú jednotliví členovia akademickej organizácie rešpektovať a riadiť sa podľa neho. Práve to zaručí, že kvalita danej organizácie sa bude zvyšovať, nakoľko vieme, že príjemná študijná atmosféra a vzťahy na pracovisku sú podstatnou motiváciou k vyšším výkonom.

Informačná spoločnosť prináša so sebou množstvo pozitív aj negatív, ktoré sa odzrkadľujú aj v oblasti vzdelávania. Ide o inovácie vo vzdelávaní formou e-learningu, ktorého kvalita a možnosti sa neustále zvyšujú, avšak je tu aj e-cheating. Prostredníctvom internetu si študenti môžu zjednodušiť svoje plnenie študijných povinností, z čoho sa môže stať aj nepriaznivý jav plagiátorstva.

Pod vplyvom informačných a komunikačných technológií sa menia aj situácie, v ktorých sa jednotlivci ocitajú, pretože fyzická prítomnosť sa nahrádza on-line priestorom (12). Práve kvôli tomu je dôležité mať znalosti o priestore, do ktorého vstupujeme. Z toho vyplývajú mnohé otázky súvisiace s korektným prístupom k informáciám, s identifikáciou relevantných zdrojov informácií, rešpektovanie autorských práv, kritické myslenie pri hodnotení a výbere informácií. Uvedené sa týka najmä tzv. akademickej čestnosti/nečestnosti v prístupe ku štúdiu a plnení si študijných povinností študenta. Pod vplyvom internetu sa študenti uchylujú k nečestnému konaniu, a práve to je aktuálnym problémom, ktorému treba predchádzať. Možno aj preto sa pojem akademickej čestnosti vyskytuje v mnohých, aj zahraničných, kódexoch. Čestnosť by mala byť pilierom akademicky prístupného správania sa študenta, resp. pilierom, na ktorom by mala byť postavená akademická etika. Nečestné získavanie titulov v dnešnej dobe degraduje hodnotu vzdelávania a aj dobré meno akademickej organizácie.

1 Akademická etika- inštitucionalizácia a riadenie

1.1 Akademická etika

O významnom, priam nevyhnutnom, postavení etiky v odborných diskusiách nasvedčuje aj výrok francúzskeho mysliteľa Lipovetského (9, s.11) „jedenadvacaté stoloťí bude etické, nebo nebude vôbec.“ Filozoficko-etické teoretizovanie by nemalo zmysel, pokiaľ nemá praktické vyústenie. Zaznamenávame záujem o etiku nielen ako o teoretickú disciplínu, ale aj o jej implementáciu do praxe. Je prítomná v každodennom živote jednotlivca, ako aj v živote sociálnych skupín, podnikateľských subjektov či organizácií. Normy, hodnoty a základné princípy nachádzame vo všetkých oblastiach ľudského života; v medicíne, politike, podnikaní, hospodárstve, edukačnom procese, či na akademickej pôde (4).

Otázka akademickej etiky sa na Slovensku začala otvárať až po roku 2000. Prvý etický kódex u nás prijala Vysoká škola manažmentu. V roku 1997 Center for Academic Integrity publikovalo desať princípov akademickej integrity, ktoré smerovali k posilneniu akademickej čestnosti študentov (4).

- Uznať a potvrdiť akademickú integritu ako kľúčovú inštitucionálnu hodnotu (Recognize and affirm academic integrity as a core institutional value)
- Podporovať celoživotnú oddanosť k učeníu (Foster a lifelong commitment to learning)
- Potvrdiť úlohu pedagóga ako sprievodcu a mentora (Affirm the role of teacher as guide and mentor)
- Pomôcť študentom pochopiť potenciál internetu (Help students understand the potential of the Internet)
- Podporovať u študentov zodpovednosť za akademickú integritu (Encourage student responsibility for academic integrity)
- Definovať požiadavky na študentov (Clarify expectations for students)
- Vytvoriť objektívne a kreatívne formy hodnotenia (Develop fair and creative forms of assessment)
- Redukovať príležitosti pre zapojenie sa do akademicky nečestného správania (Reduce opportunities to engage in academic dishonesty)
- Reagovať na porušenie akademickej nečestnosti (Respond to academic dishonesty when it occurs)

- Pomôcť zdefinovať a implementovať celouniverzitné pravidlá akademickej integrity (Help define and support campus-wide academic integrity standards) (11).

Akademická etika je definovaná ako súhrn etických pravidiel, regulujúcich správanie študentov, pedagógov, nepedagogických zamestnancov, ako i ďalších zamestnancov vysokej školy. V korelácii má nenahraditeľnú úlohu aj organizačná etika. „Organizačná etika kumuluje v sebe zložitú a pomerne širokospektrálnu kriticko-konstruktívnu ambíciu zmeniť etický profil rôznych moderných inštitúcií, nastaviť ich etický režim a udržať ich morálnu kondíciu, usporiadať vzťahy medzi zamestnávateľmi a zamestnancami, aby bolo zabezpečené nielen efektívne fungovanie organizácie, jej vnútorné ciele, ale aj ciele spoločenské a spoločenská reputácia“ (2, s.10). Akademickú etiku považujeme za organizačnú etiku (nie za podnikateľskú etiku), ktorú tvoria tri zložky: pedagogickí zamestnanci, nepedagogickí zamestnanci a študenti. Zamestnanci na všetkých úrovniach tvoria podstatu organizácie a ich plná účasť umožňuje využiť ich schopnosti pre výhody organizácie (16).

V poslednom období sa vplyvom mnohých neetických prejavov zaznamenáva pozitívny posun pri zavádzaní etiky na akademickej pôde. Problém otvorili početné neetické prejavy v podobe neoprávneného používania akademickej titulov, nezodpovedného vyučovania bez záujmu o študentov, úplatkov za skúšky študentov, dezinterpretácie dát, neobjektívneho hodnotenia, zneužívania študentov na prácu vo výskume bez ich uvedenia ako spoluautorov, atď. K najčastejším etickým problémom zo strany študentov patrí podvádzanie (opisovanie, kopírovanie z internetu) a nevedomé alebo vedomé plagiátorstvo.

V záujme toho, aby sa predchádzalo porušovaniu neetických prejavov, vysoké školy začínajú prejavovať väčšiu pozornosť implementácii etiky. Sme presvedčení, že organizácia, v našom prípade vysoká škola a univerzita, potrebuje súbor etických postupov, prostredníctvom ktorých bude dosahovať implementáciu morálnych hodnôt a princípov do konania a správania ľudí. Najčastejším etickým nástrojom pri aplikácii týchto etických noriem a princípov je etický kódex.

Dvadsať prvé storočie je spájané s rýchlym vývojom a komplexnosťou výtvarných modernej doby, ktoré študenti využívajú a mnohokrát zneužívajú. Fundamentálnym cieľom informačnej spoločnosti nie je len poskytnúť informácie a vedomosti, ale predovšetkým vedieť ich použiť pre svoj vlastný úžitok, blaho iných ľudí a následne celej spoločnosti. Pokiaľ sa štúdium nespája s mravným vzdelaním, ktoré kultivuje srdce, je nanič (8). „Žiadna informačná spoločnosť nebude mať zmysel, ak nebude mať zmysel pre človeka, žiaden odborný poznatok nebude mať význam, ak nebude súčasťou pochopiteľného celku sveta človeka a jeho kultivovania“ (6, s.14).

Obraz o akademickej etike predložila Králiková (7) v štúdiu „Zavádzanie pravidiel akademickej etiky na slovenských vysokých školách“. Výskum, ktorý autorka realizovala, bol zameraný na implementáciu etiky prostredníctvom etických kódexov. Analýza sa opiera o zistenia zo Slovenska, ktoré sú doplnené skúsenosťami zo zahraničia a odbornej literatúry. Autorka poukazuje na význam etického kódexu, na dôležitú pravidelnú kontrolu uplatňovania kódexu, ako aj na prípadnú revíziu zabezpečujúcu aktualizáciu znenia kódexu v súlade s novými potrebami akademickej obce danej VŠ. Neprezentuje však ako a kto by mal inštitucionalizovať konkrétne hodnoty v kódexe. Štúdia je zaujímavým inšpiračným zdrojom, z hľadiska inštitucionalizácie etiky nemá značný význam. Sme presvedčení, že samotná implementácia etiky a etických programov ešte nepredstavuje zaručený úspech. Existencia etického kódexu v organizácii neznamená, že etika je v nej nastavená a funkčná. Etické prostredie sa nemeria počtom etických kódexov, ale či sa s nimi zamestnanci stotožňujú a rešpektujú ho.

O stave etiky vypovedá to, ako je kódex vnímaný členmi organizácie a do akej miery napomáha pri vytváraní konkurenčne výhodnej klímy (4). Predpokladáme, že z hľadiska implementácie je nevyhnutná optimalizácia a pravidelná kontrola uplatňovania kódexu v praxi. V manažmente kvality (16) je optimalizácia možná na základe dlhodobej starostlivosti o proces, s využitím tzv. P-D-C-A cyklu.

- Plan- identifikácia procesov, tvorba dokumentácie
- Do- zabezpečenie zdrojov a zavedenie plánovaných procesov
- Check- monitorovanie, meranie a analýza
- Act- zlepšovanie (spätná väzba)

Fundamentálna myšlienka tohto modelu je využiteľná pri implementácii kódexu, nakoľko aj tu ide o stanovenie podmienok, za ktorých chceme dosiahnuť najefektívnejší požadovaný výsledok. Kľúčovým faktorom zlepšovania je spätná väzba (Act).

Názory na etické kódexy nie sú jednoznačné. Niektorí ich odmietajú ako zbytočné, iní súhlasia so zavádzaním najmä pre ich preventívne účinky. Dôvody na odmietanie spočívajú v obavách:

- „o ohrozenie akademickej slobody a profesionálnej autonómie
- o zvýšenie zraniteľnosti pedagógov voči sťažnostiam študentov

- z toho, že etické správanie sa dá ťažko predpisovať a porušenie morálnych pravidiel nie je vždy objektívne merateľné“ (4, s.18).

Dôvody pre zavedenie etického kódexu spočívajú:

- v zlepšení celkovej atmosféry na vysokých školách a univerzitách, čo prispieva k otvorenej komunikácii
- vo zvýšení kvality vnímania vysokej školy verejnosťou a ostatnými vysokými školami
- prichádzajúci študenti a zamestnanci budú vedieť, ktoré etické hodnoty vysoká škola presadzuje a čo sa považuje za eticky správne konanie a správanie (4).

Dvadsať prvé storočie je obdobím neustáleho rozvoja a vedeckého pokroku, ktorý prispieva k zdanlivo dokonalej spoločnosti. Tento pokrok na jednej strane prináša nové objavy, na strane druhej sa však dostáva do protikladu k etike a morálnemu konaniu jednotlivcov. Vývoj, rozmach a komplexnosť technológií vyvíjajú trvalo nepriaznivý tlak na inštitucionálnu bezúhonnosť. Technológie sú na jednej strane považované za negatívum, nakoľko ovplyvňujú študentské správanie, alebo na druhej strane ako podpora, ktorú študenti využívajú pri plnení študijných povinností.

V dnešnej dobe považujeme technológie, najmä internet, za bežnú súčasť nášho každodenného života. Pre niektorých študentov predstavuje ľahšiu cestu pri získavaní vedomostí a zároveň aj základňu pre neetické správanie, v tomto prípade podvádzanie. Internet považujeme za podnetný prostriedok na skvalitnenie výučby, prípadne celého štúdia, podľa niektorých však vážne narušuje harmonické vzťahy medzi univerzitou a správaním študenta.

Vplyvom nadmerného používania internetu sa znižuje schopnosť študentov pracovať samostatne a kreatívne, čo má nepriaznivý vplyv na ich celkový odborný rast. Riziká sa spájajú najmä s množstvom materiálov a zdrojov, ktoré technológie sprístupňujú. Študent môže absolvovať univerzitu bez toho, aby počas štúdia napísal aspoň jednu vlastnú prácu. Na internete nájdete inzeráty (odkazy), prípadne stránky, kde si študent môže kúpiť vypracovanie seminárnej alebo záverečnej práce. Technické vynálezy pomáhajú pri definovaní špecifického typu akademicky neprípustného správania, ale zároveň umožňujú osvojenie si takéhoto správania (4).

1.2 Nástroje riadenia

V súvislosti s inštitucionalizáciou etiky do organizácie, a teda aj do akademickej inštitúcie, je základom dôsledne spracovaný vhodný etický program, ktorý svojou existenciou pozdvihuje etiku v organizácii, podáva etické návody, pomáha pri riešení etických problémov, či poskytuje etické vzdelávanie. Etická politika organizácie je vyjadrená v etickom programe so štyrmi základnými prvkami:

- etický kódex,
- etické tréningové vzdelávanie,
- prostriedok na ohlasovanie porušovania etických štandardov obsiahnutých v kódexe,
- mechanizmus monitorovania a riešenia ohlasovaných správ o etických priestupkoch (5).

Etický program vyjadruje vnútornú etickú politiku organizácie, ktorá podporuje vlastnú kultúru a morálnu kvalitu organizácie. „Dobre navrhnutý a vhodne implementovaný etický program poskytuje všetkým členom organizácie určité usmernenia a informácie, ktoré potrebujú k efektívnemu, výkonnému a zodpovednému konaniu a rozhodovaniu. Zamestnanci musia vedieť, aké konanie sa od nich očakáva.“ (1, s. 94).

Hlavný význam etického programu spočíva v systematickom prístupe k zvyšovaniu etickej kultúry, predkladá návody etických riešení, napomáha pri identifikácii a riešení etických problémov. Etické programy napomáhajú v predchádzaní neetického správania a formujú pozitívnu reputáciu (dôveryhodnosť a dobré meno) organizácie. K ďalším pozitívam etického programu môžeme zaradiť:

- "V čase dynamických zmien a konfliktných situácií ponúkajú štandardy a nástroje na riešenie problémov, základnú orientáciu v riešení dilem v neočakávaných situáciách.
- Umožňujú včas diagnostikovať etický problém a priestupky. Ponúkajú nielen riešenie, ale aj dôsledný a premyslený program etického zamerania, ktorý je najmä prevenciou pred neetickým správaním. Vymedzujú etické limity, požiadavky, resp. to, čo je a čo nie je prijateľné.
- Pomáhajú vyhybať sa kriminálnym činom, trestným postihom, znižovať ich negatívny dopad (finančný aj morálny) na organizáciu.
- Prítomnosť a podpora etiky zvyšuje vzájomnú dôveru aj sebadôveru zamestnancov, čo má odraz na lepších vzájomných vzťahoch v organizácii.
- Eliminujú rozdiely medzi hodnotami zamestnancov a vedením organizácie. Spravidla je vedenie prekvapené, že zamestnanci sa riadia inými hodnotami ako oni, resp. ich nepoznajú alebo dokonca nedodržiavajú.
- Etika implementovaná programom tvorí istotu, že sa na deklarované hodnoty dá vždy odvolať a že sa budú riešiť. Zaručujú sa etické štandardy, ktoré sú v organizácii záväzné a vymáhateľné. Je lepšie

investovať do etiky ako do súdnych sporov. Je výhodnejšie mať jasné spoločné pravidlá a vedomosť o tom, čo je prípustné a čo neprípustné, či tieto fakty ignorovať alebo im nechať voľný priebeh.

- Etika zjednocuje správanie zamestnancov. Má motivačný efekt na plnenie pracovných úloh, lebo nikomu sa dobre nepracuje v zložitom konfliktnom prostredí. Nepriamo podporuje efektívnosť i kvalitu a zároveň znižuje frustráciu, úrazovosť, migráciu a podobne.
- Program založený na etike môže byť súčasťou riadenia kvality a vyzdvihovať ju vo svojej politike ako preferovanú hodnotu správania sa organizácie a jej subčastí.
- Etické programy podporujú dobré vzťahy s verejnosťou. To, že organizácie venujú pozornosť etike, môže byť pre verejnosť veľmi pozitívny signál. Organizáciu, ktorá si cení viac ľudí ako materiálnu stránku či ekonomickú výkonnosť, vie verejnosť vysoko oceniť.
- Venovať pozornosť etike organizácii je tá najsprávnejšia vec, ktorú môžu zainteresovaní pre ňu urobiť. Je to najlacnejší a najľudskejší spôsob, ako zlepšiť fungovanie organizácie" (3, s.39-40).

Cieľom etického programu je napomáhať pri zvyšovaní celkového etického prostredia a rozvíjaní etickej kultúry vo vzájomných vzťahoch. Následne sa posilňuje motivácia zamestnancov, morálna reputácia, a teda aj celkové vnímanie organizácie verejnosťou. Výsledkom je vyššia výkonnosť a lojalita zamestnancov. Pri aplikácii (inštitucionalizácii) etiky do organizácie netreba zabúdať na to, aby:

- etický program odrážal potreby organizácie
- ak má byť etika úspešne integrovaná, musí sa premietnuť do riadiacich praktík a postupov rozhodovania
- bol vytvorený systém oceňovania etického správania a vzory etického správania musia byť tiež verejne deklarované
- do etického programu bolo zapojených čo najviac ľudí (3).

K štandardným zložkám etických programov najčastejšie zaraďujeme etický kódex, etický tréning pre zamestnancov, prostriedky vhodné na komunikáciu so zamestnancami, mechanizmus referovania, systém auditu a investigatívny systém. Základným pravidlom pri tvorbe etického programu je, že by sa nemal tvoriť univerzálne podľa rovnakého modelu alebo mechanicky preberať z iných zdrojov. Dôležité je vychádzať z organizačnej hierarchizácie, špecifickosti organizačnej úrovne a reprezentácie špecifických noriem a hodnôt pre danú organizáciu. Význam etického programu pre každú organizáciu, vrátane akademických inštitúcií spočíva:

- v jeho integratívnej úlohe, ktorá je založená na spoločnom úsilí napĺňať konkrétne stanovené a implementované vízie a hodnoty, na ktorých organizácii dlhodobo záleží
- v predchádzaní neetického správania sa
- v možnosti flexibilne reagovať na nové spoločenské alebo akademické výzvy, na zmenu očakávaní zo strany interných a externých stakeholderov, resp. interných a externých zákazníkov (študenti, zamestnanci, partneri, médiá, potenciálni uchádzači)
- v možnosti oprieť sa v strategickom aj v operatívnom riadení o pevné hodnoty a osloviť nimi svojich zamestnancov
- v uisťovaní zamestnancov a akademického okolia o svojom dobrom úmysle a charakterovom prístupe, teda o celkovej snahe podporovať etický program vo svojich zámeroch
- v koordinovaní aktivít zameraných na prospešné správanie sa zamestnancov pri spoločnom dosahovaní cieľov (3).

Ako sme už na začiatku hovorili, najčastejším prvkom etického programu je etický kódex. Dovolíme si tvrdiť, že dnes už nestačí napísať etický kódex a od svojich zamestnancov (prípadne na akademickej pôde aj od študentov) žiadať znalosť jeho obsahu, základných hodnôt a princípov. Hlavný a pomerne častý problém spočíva v tom, že zamestnanci (študenti) si často krátko nevedia predstaviť ich praktické použitie v konkrétnych, reálnych situáciách. Etika sa najlepšie učí na príkladoch, pri ktorých sa formujú názory na to, čo je dobré/ zlé, správne/ nesprávne, morálne/ nemorálne. Dôraz kladieme predovšetkým na prípadové štúdie, ktoré napomáhajú pri rozvíjaní etickej uvedomenosti a citlivosti. Analýza morálnych dilem plní nenahraditeľnú úlohu v etických tréningoch. U riešiteľa konkrétnej dilemy dochádza k uvedomeniu si a spochybneniu zaužívaného problematického správania. Nadväzne dochádza ku kritickej sebareflexii človeka, rozpoznaní očakávaných noriem a hodnôt. Človek sa s nimi identifikuje, a tým dochádza k tzv. internalizácii hodnôt (17). Morálny problém v prípadovej štúdii vyplýva z konkrétnych situácií, v odlišnom kontexte môže byť jeho identifikácia iná. S touto skutočnosťou nastupuje otázka morálnej imaginácie, resp. morálnej predstavivosti. Ide o novú, na Slovensku ešte nie dostatočne rozpracovanú metódu pre aplikáciu etiky. "Idea morálnej imaginácie začína zhodnotením použiteľnosti etických teórií, morálnych noriem, zákonov, a následne smeruje cez morálne usudzovanie a rozhodovanie k výslednému morálnemu konaniu" (10, s.201).

Okrem etického kódexu sa pri riadení etiky v organizáciách využívajú aj iné formy a nástroje. Spomenieme niektoré: etická expertíza, tvorba hodnôt a vízie organizácie, etický pracovník, etická komisia, etický konzultant alebo poradca pre etiku, etické diskusie, etický audit, etické výbory, etický tréning, ombudsman, atď. Niektoré z nich sa môžu využiť aj v akademickom prostredí. K najpoužívanejším formám pre riadenie etického kódexu na univerzite patria: etická komisia, dôverník pre etiku, etické vzdelávanie a etický dialóg. Nemenej dôležitými sú aj nástroje orientované na personálnu formu práce, t.j. pri prijímaní zamestnancov, konkurznom konaní, pri hodnotení a oceňovaní zamestnancov. Na univerzitách existujú rôzne formy verejného deklarovania etických požiadaviek, ako príklad môžeme uviesť časopisy a spravodaje, internetovú stránku univerzity alebo výročné akcie. Na prezentáciu modelových situácií sa využívajú aj internetové metódy (e-learning), ktoré demonštrujú základné etické požiadavky. Pri tvorbe etických programov môžu pomáhať etickí experti, prípadne konzultanti pre etiku, ktorí:

- je užitočný pri tvorbe programov etického rozvoja
- môže opísať potreby organizácie a implementovať ich od školiacich programov alebo tréningov
- vypracováva vhodné materiály pre zaškolenie zamestnancov
- môže poradiť pri riešení problémov v krízových situáciách vo vedení
- poskytuje návrhy vo forme kontroly morálky a kódexov správania
- napomáha pri tvorbe organizačnej kultúry, individuálneho správania sa ako aj správania sa navonok voči jednotlivým stakeholderom (partnerské subjekty, konkurenti, zákazníci, klienti)
- dotvára morálny profil organizácie v personálnej politike
- organizuje diskurz medzi zamestnancami, klientmi, vedením, manažmentom a vlastníckmi

Konzultant pre etiku môže, pri tvorbe a inštitucionalizácii programov, prispieť k ich rýchlejšiemu prijatiu a nastaveniu organizácie na istý etický režim (3).

Na záver tejto časti ponúkame všeobecné odporúčania a praktické rady pri implementácii etiky do organizácie, v našom prípade prostredia vysokej školy alebo univerzity:

- inštitucionalizácia etiky nie je jednorazový akt, ale dlhodobý proces
- efektívne fungovanie etického kódexu súvisí s celou etickou infraštruktúrou- efektívnou prácou etickej komisie, tvorbou etického programu, systému vzdelávania, profesionálnou socializáciou ako aj ostatnými formami zameranými na implementáciu etiky
- najvhodnejší spôsob pre zabránenie neetickeho správania a konania, je eliminovať ho už v zárodku
- významnú úlohu zaznamenávajú aj etické tréningy zamerané na riešenie etických dilem
- ak chceme interných a externých stakeholderov presvedčiť o etickom zámere, musíme etiku deklarováť verejne aj osobným správaním. Zamestnanci nebudú etiku dodržiavať, pokiaľ budú vidieť neeticke správanie a konanie u svojich nadriadených.
- podporovať etiku v organizácii znamená tiež vytvoriť systém oceňovania etického správania
- zapojiť do etického programu čo najviac ľudí
- neodsudzovať nemorálne konanie za každú cenu. Niekedy si ľudia svoje neeticke konanie ani neuvedomujú, pretože nebolo takto skôr hodnotené. Dôležité je naučiť ľudí rozpoznať neeticke správanie.
- strategickým cieľom je stotožniť sa s filozofiou "byť etickým je viac, ako nerobiť nič"
- forma etické programu záleží od veľkosti organizácie, druhu činnosti, ekonomickej situácie, morálnej úrovne, vzdelanostného zloženia, personálnych možností, pripravenosti a ochoty organizácie (3).

2 Nástroje posilňovania etickej kultúry študentov

2.1 Informačné technológie ako nástroj ovplyvňovania etickej kultúry študentov

Ako sme sa už čiastočne zmienili, informačné technológie môžu na etickú kultúru jednotlivca vplývať dvojako – pozitívne a negatívne. Na jednej strane sú to atraktívne formy vzdelávania prostredníctvom neustálych inovačných procesov, ktoré umožňujú zvyšovanie kreativity študenta, uľahčujú prístup k informáciám, zjednodušujú proces vzdelávania a pod. Na strane druhej, nepriaznivý vplyv v dôsledku negatívneho trendu využívania informačných a komunikačných technológií pre študijné účely vo forme podvádzania.

Etická kultúra jednotlivca súvisí s jeho identitou, pričom identitu tu nechápeme ako ukončený, nemenný fakt, ale proces podliehajúci zmenám pod vplyvom prostredia, či ďalších osôb. Vo formovaní identity študenta zohráva hlavnú rolu akademické prostredie, v ktorom sa študent realizuje, zoznamuje, vzdeláva, formuje.

Vhodný a účinný spôsob formovania jednotlivca, v tomto prípade študenta, je prostredníctvom hodnôt, ktoré univerzita preferuje a prostredníctvom vhodne vytvoreného etického prostredia, v ktorom účinne fungujú nástroje riadenia etiky. O identite jednotlivca, resp. o úrovni kultúrnosti študenta vypovedajú jeho názory, konanie, myšlienky atď., a preto sa etická kultúra študentov prejavuje najmä v čestnom/nečestnom prístupe ku štúdiu, nakoľko práve česťnosť je základnou hodnotou celého štúdia.

Na ovplyvňovaní etickej kultúry študenta sa podieľajú mnohé faktory, medzi nimi aj informačné technológie a ako sme už naznačili, internet vytvára nové možnosti v procese vzdelávania. V súvislosti s využívaním informačných a komunikačných technológií (IKT) vo vzdelávacom procese hovoríme o dvoch protikladoch ako sa zmieňuje P. Sak tzv. e-learning a e-cheating (14). Internet je v dnešnej spoločnosti samozrejým prostriedkom fungovania nielen každodenného života, ale aj profesijného a dotýka sa všetkých oblastí spoločenskej a profesijnej praxe, nevynímajúc oblasť vzdelávania. Vzdelanie nadobúda vďaka on-line prostrediu nový rozmer, vytrácajú sa fyzické metódy vzdelávania, ktoré sa prostredníctvom internetu nahrádzajú on-line službami. Hovoríme o e-learningu ako o populárnom prostriedku vzdelávania sa napr. aj v oblasti formovania študentov k proetickému správaniu sa. V protiklade k e-learningu internet ponúka aj alternatívu náhrady vlastnej tvorivosti, a to elektronické podvádzanie tzv. e-cheating. Internet sa týmto stáva výkonným, ale zároveň nečestným pomocníkom pri plnení si študijných povinností. To následne súvisí aj s plagiátorstvom a porušovaním autorských práv a ako tvrdí P. Rankov (13), že práve vďaka technológiám je možné jednoduchšie tieto zákony porušovať.

Všetko, čo je nové nás stavia do nových situácií, a práve IKT vytvárajú nové prostredie, nové situácie, nové príležitosti v spojitosti s prístupom k vzdelávaciemu procesu. Súhlasíme s vyjadrením J. Meyrowitza (12), že každá situácia má svoje špecifické, resp. očakávané konanie. Z uvedeného tvrdenia môžeme vychádzať aj pri tvorbe etických kódexov, v ktorých taktiež požadujeme akademicky prípustné konanie, resp. očakávané konanie študenta na akademickej pôde. Pri tvorbe etického kódexu je nevyhnutne dôležité vychádzať z konkrétnych kontextov, napr. spoločnosť, v ktorej žijeme, konkrétne hodnoty univerzity, či zdefinovanie očakávaného konania v súvislosti s využívaním moderných IKT. Podstata kódexu nespočíva vo formulácii jednotlivých hodnôt, ale vo voľbe takej interpretácie hodnôt, ktorej porozumejú študenti. Samozrejme, akademická etika nespočíva len vo vytvorení etického kódexu, ale existuje mnoho iných nástrojov riadenia etiky, ako sme už uviedli.

Metaforicky môžeme internet vnímať ako javisko/jaskyňu a zákulisie/svetlo. Javisko alebo Platónova jaskyňa predstavuje to, čo IKT ponúkajú, prezentujú, predkladajú recipientovi. Za zákulisie a svetlo, na ktoré vychádzame z jaskyne, možno považovať pozadie mediálneho diania ovplyvneného silnou ekonomizáciou médií, tvorcami internetových obsahov, zamlčivaním faktov, politickými zásahmi, skresleným podávaním obrazu o akademickej organizácii a pod. Predsa to, čo je neviditeľné, zamlčané, nemožno posudzovať ako etické/neetické konanie. Podľa Platóna funkciu kreovania vlastnej reality by umožňoval Gygov prsteň. Mnohokrát recipient ani nevie odhadnúť, ktoré informácie je možné považovať za dôveryhodné, transparentné. Uvedenú metaforu Gygovho prsteňa ako metaforu transparentnosti môžeme preniesť aj do nečestného konania študenta v akademickej prostredí, kedy javiskom sú výsledky štúdia a zákulisím to, ako sa k výsledkom dopracoval, čo je typickým moderným machiavelizmom.

Výstižným príkladom je problematika kupovania záverečných prác, ktoré sa stalo legálnym práve vďaka zmene slovného spojenia „vypracovanie práce“ na slovné spojenie „vypracovanie podkladov k práci“. Na „vypracovanie podkladov k práci“ upozorňujú mnohé reklamy umiestnené na, mladými ľuďmi, najpoužívanejšej sociálnej sieti Facebook, ale aj vyvesené reklamné plagáty na niektorých fakultách. Cieľ vzdelania a vysokoškolského štúdia sa, odovzdávaním záverečnej práce vypracovanej za nemalý finančný obnos, mení. Hodnota vzdelania a následne aj dôveryhodnosť akademickej inštitúcie sa devaluje prostredníctvom podvádzania, za účelom získania titulu, pokiaľ cieľom nie je získanie vedomostí a osobnostný rozvoj. Uvedený sprievodný jav štúdia výrazne znižuje etické prostredie akademickej organizácie a aj etickú kultúru študenta, ktorý podľaňne štúdiu za pomoci podvodov. Máme na mysli akýkoľvek druh podvodu, ktorý nijak nesúvisí s čestným konaním, od podvádzania na skúškach, plagiátorstvo, cez podplácanie, dary, až po kupovanie záverečných prác.

Ako sme už spomenuli, informačné technológie majú podiel na formovaní etickej kultúry študentov v podobe e-learningu a e-cheatingu. Úroveň etickej kultúry študenta sa odrzrkadľuje najmä v jeho čestnom/nečestnom plnení si študijných povinností prostredníctvom internetu. Vedia však študenti využívať efektívne aj obsah, ktorý ponúka internet? Vedia kriticky zhodnotiť, identifikovať a zvoliť relevantné, užitočné informácie? V prípade plagiátorstva ide o vedomé alebo nevedomé konanie?

Podľa prieskumu „Digitálna gramotnosť optikou mladej generácie“ (23) sa zvyšuje počet mladých ľudí, ktorí ovládajú prácu so softvérom, hardvérom, informáciami a službami, ale aj komunikačné schopnosti používaním IKT sa zvyšujú. Otázne je správne a efektívne využívanie IKT pre študijné účely a celkový vzdelávaci proces.

Výsledky prieskumu potvrdzujú, že až 42 % respondentov pociťuje deficit prípravy v právnej problematike IKT týkajúcej sa autorských práv, nelegálnych praktík, softvérových licencií atď.

Na základe uvedených výsledkov prieskumu vidíme, že negatívom je nedostatočná vedomosť o korektnom prístupe k práci s informáciami, čoho dôsledkom je nevedomé alebo vedomé plagiátorstvo. Vedomé plagiátorstvo je, v porovnaní s nevedomým, otázkou svedomia študenta a jeho nečestného prístupu ku štúdiu. Niektoré univerzity vo svojich Etických kódexoch študenta alebo Kódexoch správania sa študenta, rozlišujú medzi úmyselným a neúmyselným plagiátorstvom, napr. The American University of Beirut a jej „Kódex správania sa študenta“ (18). Informácia sa v dnešnej spoločnosti stáva významným artiklom, tovarom, ako isté know-how autora. Ak sa na informácie pozrieme z pohľadu autorského práva, tak práve nové informačné a komunikačné technológie podporili expanziu porušovania autorských práv. Informácie sa dostávajú do verejného priestoru, sú stiahnuteľné, kopírovateľné, voľne šíriteľné. Uvedený fakt je kameňom úrazu vzťahujúcim sa aj k vzdelávacej oblasti. Študenti si niekedy neuvedomujú porušovanie autorských práv a nekorektne uvádzajú zdroje, resp. ich neuvádzajú. Dopúšťajú sa tak plagiátorstva, ktoré súvisí s nečestným, nepoctivým, nesvedomitým konaním. IKT študentom otvárajú možnosti zjednodušovania plnenia ich študijných povinností. Využívanie internetu pre uľahčenie si štúdia nečestným spôsobom sa stáva lákavé. Internet predkladá nové formy elektronického podvádzania (e-cheating), ktoré si študent dokáže rýchlo osvojiť hľadaním najjednoduchšej cesty k splneniu svojich študijných povinností.

E-learning je v dnešnej informačnej spoločnosti súčasťou vzdelávacieho systému, pričom záujem o jeho využívanie závisí od veku. E-learning obľubuje najmä mladá generácia, ktorá tento štýl vzdelávania preferuje a je naň aj lepšie pripravená (14). Efektívne využívanie on-line služieb a prostriedkov k štúdiu si vyžaduje kritické myslenie, nakoľko je dôležité rozoznávať dôveryhodné zdroje od pochybných. Pri využívaní internetových zdrojov je nemenej podstatné korektné uvádzanie použitých zdrojov vo vypracovanom texte. Nové IKT môžu mať degradujúci účinok na etickú kultúru študentov, ak študenti prostredníctvom nich nekorektne a nečestne pristupujú ku štúdiu. Pojem čestnosti/nečestnosti je študentovi mnohokrát nejasný, preto si miestami volí jednoduchšiu možnosť, ktorá sa nie vždy spája s čestným konaním. Zadefinovanie akademicky prípustného, očakávaného, žiaduceho správania, je z hľadiska uvedenia si významu pojmu čestnosti rozhodujúce.

Dôležité pre zvyšovanie etickej kultúry študenta je, aby sa študent oboznámil s víziou, hodnotami univerzity a stotožnil sa tak s etickou kultúrou akademickojej pôdy, v ktorej však musí byť správne nastavené riadenie etiky prostredníctvom už spomínaných nástrojov. Etické prostredie akademickojej organizácie závisí od budovania a následne od fungovania správne nastaveného etického programu. To znamená využívanie všetkých nástrojov riadenia etiky pomáhajúcich skvalitňovať etické prostredie a zvyšovať tak etickú úroveň a dobré meno akademickojej organizácie, ktorej záujmom je predchádzať neetickej správaniu.

P. Fobel tvrdí, že „hlavný význam etického programu je v tom, že systematicky pristupuje k zvyšovaniu etickej kultúry, ponúka návody etických riešení a nástroje etického vzdelávania, pomáha identifikovať a riešiť etické problémy“ (3, s. 39), z čoho vyplýva, že etické programy sú nápomocné pri budovaní etického prostredia a plnia dôležitú preventívnu funkciu. V nadväznosti na uvedené je motivujúce predovšetkým oceňovanie poctivého konania, ktoré má potenciál následne vytvárať etickú klímu akademickojej organizácie.

2.2 Tvorba etického rámca ako východisko pre etické správanie študentov

V súvislosti s budovaním a posilňovaním dobrého mena akademickojej organizácie je dôležité pracovať na zvyšovaní hodnoty vzdelania a akademickojej inštitúcie ako takej v očiach verejnosti prostredníctvom skvalitňovania akademickojej prostredia, ktorého súčasťou je aj zvyšovať etickú úroveň. Práve vzdelanie a poznanie sú hnacím motorom spoločnosti, čomu treba pripisovať vážnosť a primeranú úctu voči akademickojej inštitúcii, avšak dnešná doba prináša negatívne aspekty aj v tejto oblasti. Akoby to bol životný štýl dnešnej generácie, či zle nastavený systém vzdelávania. Mladej generácii akoby chýbalo uznanie akademickojej organizácii ako dôstojnej, prestížnej vzdelávacej organizácii, ku ktorej treba pristupovať s úctou k jej hodnotám, rešpektom voči uznávaným autoritám a následne byť hrdí na jej absolvovanie, čo by bolo vyústením stotožnenia sa študenta s hodnotami a poslaním akademickojej organizácie.

Vzdelávanie je na jednej strane prípravou na profesijný život, kedy študent získava znalosti, osvojuje si hodnoty, avšak vzdelávaním dochádza aj k socializácii. Na druhej strane je to kultivačná funkcia vzdelávania, ktorá vedie študenta k vyšším potrebám prostredníctvom rozvoja jeho osobnosti (14). Z toho vyplýva dôležitosť vzdelania a jeho hodnoty.

Neetickej praktiky a konanie v akademickom prostredí sú zlou vizitkou vzdelávacieho procesu. Nejde len o korupčné, nekalé praktiky, ale aj podvádzanie zo strany študentov, pretože práve oni sú vizitkou celej univerzity, ktorá ich vychováva, a zárukou kvalitatnej budúcnosti. Pojem kvality v akademickom prostredí je široký, a preto nie je možné obsiahnuť všetky jeho atribúty. V súvislosti s kvalitou akademickojej prostredia a zároveň v nadväznosti na uvedené, je dôležité zmieniť sa o najdôležitejších hodnotách tvoriacich etický rámec

ako predpoklad etického správania, ktoré je dôležitým krokom ku skvalitňovaniu etickej klímy univerzity. Akademická etika sa týka celej akademickej organizácie, ako pedagogických, nepedagogických zamestnancov, tak aj študentov, pretože, ako sme už naznačili, oni sú vizitkou univerzity a širiteľmi jej mena ďalej. V istých situáciách pociťujeme neprítomnosť etiky intenzívnejšie, predovšetkým keď neetické konanie môže mať vážny vplyv na reputáciu organizácie, v tomto prípade akademickej organizácie. Zabezpečiť vhodné etické prostredie nie je jednoduchá záležitosť. Treba mať na pamäti, že dôvera, dôveryhodnosť sa buduje postupne, dlhodobo, ale tieto snahy môžu zo dňa na deň zničiť dobré meno, a tým aj dôveryhodnosť akademickej organizácie.

V súvislosti s etickým správaním študentov je primárne určiť, vymedziť etický rámec, ktorý sa stane východiskom pri pôsobení na zvyšovanie etickej kultúry študentov. Ide o identifikáciu základných hodnôt, ktoré by sa mali stať smerodajnými v správaní študentov a mali by byť obsahom Etického kódexu študenta. Zavádzanie etiky do organizácie sa uskutočňuje najčastejšie prostredníctvom vypracovania a prijatia etického kódexu. Samotné zavádzanie etiky do organizácie by rozhodne nemalo byť formálnym aktom, ktorého výsledkom je len formálny dokument. Ide o dôsledné zapracovanie etiky do organizácie, v tomto prípade do akademickej organizácie vhodne zvoleným etickým programom, ktorý je podľa P. Fobela „systém uplatňovania postupov a nástrojov riadenia etiky“ (3, s. 38). Nástrojov riadenia etiky je mnoho, avšak spomeňme napr. dôležitosť objasňovania akademickeho správania, či oceňovania morálneho správania alebo odsudzovanie neetického konania (3). Práve tieto tri nástroje sú základom optimálne nastavenej etickej klímy v akademickej organizácii, nakoľko aj mnohé zahraničné univerzity zameriavajú etické kódexy na zadefinovanie očakávaného správania, avšak na druhej strane aj prípadné sankcie za porušovanie etických zásad vyjadrených v kódexe.

V nadväznosti na vyjadrenie dôležitosti zadefinovania žiaduceho, očakávaného správania je významné vymedziť kľúčové hodnoty, ku ktorým sa konkrétna akademická organizácia hlási, a tie sú zároveň vyjadrením jej vízie a poslania. Hodnoty ako spravodlivosť, dobré meno, tradícia, zodpovednosť, akademická excelentnosť by pri koncipovaní etického kódexu nemali chýbať. Dobré meno akademickej organizácie by sme mohli považovať za výsledok úsilia budovať, udržiavať a aj neustále zlepšovať kvalitu konkrétnej univerzity aj po stránke skvalitňovania etickej kultúry, ktorá sa následne transformuje do povedomia študentov, čím dochádza aj k pozitívnemu ovplyvňovaniu etickej kultúry študentov zo strany akademickej organizácie. Prínosné je vytvoriť také prostredie, v ktorom študenti budú vnímať Etický kódex študenta ako pozitívny jav, na ktorý je možné sa odvolať, riešiť prostredníctvom neho vzniknuté etické dilemy a nebude len formálnym dokumentom, ktorý nikto nerešpektuje.

Tradícia ako jedna z hodnôt je úzko spätá s poslaním akademickej organizácie vychádzajúcej zo svojich koreňov, zo svojej tradície. Hodnoty a poslanie, ktoré sú obsahom etického kódexu, vychádzajú z podstaty akademickej organizácie, z jej tradície. Tradícia má z pohľadu historického, kultúrneho rozsiahly význam, keďže uvedená hodnota poukazuje na kontext vzniku a ďalšieho rozvoja danej akademickej organizácie, ale súvisí aj s úsilím osobností, ktoré ju založili. Mnohokrát je smutné, že študenti nepoznajú tradíciu svojej „alma mater“.

Ďalšia dôležitá hodnota, ktorú spomenieme je akademická excelentnosť odzrkadľujúca sa v kvalite vzdelania, vedy, výskumu. Akademická excelentnosť je napr. aj jednou z hodnôt zakotvených v Etickom kódexe zamestnanca Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Akademická organizácia sa stáva excelentnou, keď posúva svoju kvalitu smerom nahor, čo sa môže týkať vytvárania, inovovania pracovísk, skvalitňovania priestorov. Svoju excelentnosť môže akademická organizácia pozdvihnúť aj zavedením systému manažérstva kvality. Akademickejšiu excelentnosť študenta v tomto zmysle chápeme ako sebazdokonaľovanie, rozvoj osobnosti, sebazvedelávanie, tvorivosť, aktívnu participáciu na rôznych spoločenských, kultúrnych aktivitách ako úspešný reprezentant danej univerzity. S excelentnosťou úzko súvisí aj česťnosť, nakoľko excelentný študent nevyhľadáva neetické praktiky pre získanie úspechu, ale presadzuje aj tzv. excelentnosť v myslení tým, že nie je ochotný praktizovať, ani tolerovať akékoľvek neetické konanie.

Úcta ako základný pilier etického správania zahŕňa postoj študenta vo vzťahu k ostatným študentom, k pedagogickým aj nepedagogickým zamestnancom, avšak nevynímajúc úctu k tradícii. Na akademickej pôde sme často svedkami arogantného, drzého, neúctivého správania sa k takým kapacitám akademickej obce ako sú napr. profesori, docenti, nehovoriac o tom, že prejav úcty má byť nasmerovaný ku všetkým členom akademickej organizácie. Uznávanie autority a prejavovaný rešpekt je mnohokrát problematické pre dnešnú generáciu študentov.

Každý človek sa domáha spravodlivosti a výnimkou nie sú ani študenti, ktorí chcú mať pocit, že každé úsilie/neúsilie je spravodlivo ohodnotenú. Keď hovoríme o spravodlivosti, tak máme na mysli spravodlivosť v najširšom zmysle slova, a teda nielen spravodlivosť zakotvenú v Etickom kódexe študenta, ale spravodlivosť prítomnú v rámci celej akademickej pôdy, pretože je základom úspešného budovania etického prostredia. Koreluje s ďalšími hodnotami ako česťnosť, zodpovednosť. Keďže pozornosť venujeme práve študentom, v tomto prípade nejde len o spravodlivosť študenta, ale aj o spravodlivosť voči študentovi. Hodnota zahŕňa všetky neetické, nespravodlivé činy namierené voči študentovi, od tzv. „sedenia“ pedagóga na študentovi,

nespravodlivé ohodnotenie, cez znemožnenie rovnosti šancí alebo podmienok absolvovania skúšok až po vedomé spôsobovanie škody študentovi. Každá nespravodlivosť môže študenta veľmi rýchlo odradiť od štúdia, a preto je dôležité, aby obsahom Etického kódexu študenta bola aj spravodlivosť, na ktorú je možné sa odvolať.

S hodnotou spravodlivosti súvisí zodpovednosť, ktorú na seba berie každý, bez výnimky študenta. Práve študent je zodpovedný za svoje konanie a aj následky svojho konania. V Etickom kódexe študenta by mal byť ukotvený aj tento bod, resp. uvedená hodnota zodpovednosti. Študent musí byť oboznámený s následkami svojho neetického konania v rámci akademickej pôdy. Za následky vedomého plagiátorstva študent zodpovedá a musí niesť všetky dôsledky za svoje konanie, nakoľko ide o nečestné konanie, ktoré je v súčasnosti frekventovaným javom.

Načrtli sme základné hodnoty predstavujúce etický rámec, ktorý je východiskom pre etické správanie sa študentov akademickej organizácie. Študenti by mali byť oboznámení s kľúčovými hodnotami, víziou, poslaním svojej „alma mater“ a rešpektovať to. Predpokladom kvalitného etického prostredia je správny ohlasovací režim, ale aj vymáhateľnosť všetkých zložiek Etického kódexu študenta. Práve to je jedným z dôležitých motivačných faktorov vplyvajúcich na správanie sa študentov, ale aj na zlepšovanie celej študijnej atmosféry. Tu sa opäť dostávame k dobrému menu akademickej organizácie a zároveň vidíme celý systém etického programu, prepojenosť všetkých hodnôt, opodstatnenosť nástrojov riadenia etiky.

Kvalita vzdelania a kvalita univerzity ako takej sa odzrkadlí po ukončení štúdia, kedy sa absolvent potrebuje zaradiť do profesijného života. Vzdelanie nemá byť len o nejakom memorovaní, ale o nachádzaní súvislostí, získavaní poznania pre prax, seberealizácii s využitím vlastnej kreativity, sebazdokonaľovaní, tvorivom a zároveň kritickým myslením. V procese vzdelávania by mala vyrásť osobnosť s tvorivým uvažovaním, zdravým sebedovetím plynúcim z kvalitných vedomostí, osobnosť, ktorá je hrdá na to, aká je. Cieľom by nemal byť len titul, študent by mal vyťažiť zo štúdia všetko, čo mu akademická inštitúcia umožňuje realizovať. Absolventi danej univerzity následne budú šíriť dobré meno ďalej, budú hrdí, že sú absolventmi danej univerzity. Na jednej strane je to aj samotná univerzita, v rámci ktorej by jednotlivé študijné odbory mali poskytnúť študentovi to, čo zodpovedá profilu absolventa daného odboru. Na druhej strane je na úsilí študenta zobrať si čo najviac zo štúdia a získať tak mnohé skúsenosti. Kvalita by mala byť ťažiskom akademického prostredia. Kvalita spočíva v uznaní univerzity ako serióznej, dôveryhodnej, jednoducho kvalitnej organizácie, nevnímajúc to, že zavedené systém manažérstva kvality podľa ISO normy pridá ešte viac na prestíži univerzity.

Tvorba etickej klímy akademickej organizácie nespočíva len vo vytvorení etického kódexu, ale v celom systéme nástrojov, ktoré riadia etiku. Každý nástroj má svoju dôležitú úlohu pri budovaní etického prostredia a zvyšovaní etickej kultúry študentov, či už je to etické vzdelávanie, činnosť etických komisií pri vymáhateľnosti etického kódexu, etický audit, rôzne etické diskusie alebo tvorba hodnôt organizácie, či dôverník pre etiku (3).

2.3 „Academic (dis)honesty“

Akademická pôda poskytuje študentovi priestor pre seberealizáciu, tvorivosť, sebazdokonaľovanie, ponúka mu vzdelanie. Dôležitá je kompatibilita etického prostredia akademickej organizácie a etickej kultúry študentov, čo je základom optimálnych vzťahov, zvyšovania motivácie v štúdiu, rešpektovania hodnôt a etického správania sa študentov. V predchádzajúcich kapitolách sme sa zmienili o spôsobe implementácie etiky do inštitúcie, o nástrojoch riadenia etiky, o budovaní priaznivého etického prostredia, o nástrojoch posilňovania etickej kultúry študentov, o informačných technológiách ako o nástroji ovplyvňovania etickej kultúry a napokon aj o niektorých zo základných hodnôt, ktoré majú byť východiskom pri tvorbe nielen Etického kódexu študenta, aj celého etického programu. Zavŕšením je práve kapitola venovaná snáď najpodstatnejšiemu princípu etického konania študenta v rámci akademického prostredia, ktorým je „akademická česťnosť“.

Pojem akademickej česťnosti je pertraktovaný a dôraz je naň kladený nielen v podmienkach akademického prostredia na Slovensku, ale aj v zahraničí. Česťnosť je základným bodom, ktorý má byť obsiahnutý v Etickom kódexe študenta a základnou hodnotou v procese tvorby, udržiavania a zlepšovania etického prostredia v súlade s etickou politikou akademickej organizácie. Vzdelanie ako také má byť založené na princípe česťnosti, čo dávajú do pozornosti aj etické kódexy rôznych zahraničných univerzít. Pre ilustráciu sme zvolili komparáciu chápania akademickej česťnosti/nečesťnosti a jej ukotvenia v kódexoch vybraných zahraničných univerzít.

Už sme viackrát naznačili, že jedným z nástrojov ako implementovať etiku do akademickej inštitúcie je práve vypracovanie a prijatie Etického kódexu študenta. Študentom by malo byť jasné, kde sú hranice akademicky prípustného správania. Študent by mal niesť zodpovednosť za svoje konanie, a teda aj za jeho následky, s ktorými by mal byť oboznámený. Rešpektovanie etického kódexu a možnosť odvolania sa naň je mimoriadne pozitívnym javom. Etický kódex by prezentoval očakávané správanie študentov, aj keď možno poctivým jednotlivcom sa javí česťné konanie samozrejmé, ale neznamená to, že tak budú konať všetci. Z uvedeného vyplýva, že kľúčový faktor je práve prevencia, a preto podoba etického kódexu má byť preventívna. Kvalita etickej klímy spočíva najmä v prevencii, avšak nápravné, represívne riešenia sú obsahom iných dokumentov

danej akademickej organizácie. Etické kódexy študenta zahraničných univerzít nevynímajú z očakávaného správania sa na akademickej pôde ani základné etické hodnoty a zároveň vymedzujú indikátory eticky prípustného akademickeho správania sa.

„Kódex etického správania sa“ (22) University of South Australia definuje etické správanie sa, ktoré je v súlade so zámermi univerzity, jej povest'ou a zároveň vymedzuje základné indikátory etického správania sa spočívajúceho v poctivosti, spravodlivosti, čestnosti, pravdivosti atď.

Poctivosť je základná hodnota aj akademickeho prostredia The University of Iowa zakotvená v „Kódexe akademickej čestnosti“ (20), ktorý vymedzuje priestupky považované za porušenie akademickej poctivosti ako napr. podvádzanie použitím nových technológií, plagiátorstvo, falšovanie, napomáhanie pri nečestnom konaní a pod.

University of Leicester má samostatný dokument s názvom „Akademická čestnosť“ (21), kde univerzita považuje za podstatné ozrejmiť, prečo je akademická čestnosť taká dôležitá. Univerzita predpokladá, že študenti si uvedomujú čo znamená nečestné konanie. Z uvedeného dôvodu univerzita stanovuje vysoké tresty. Názorom univerzity totiž je, že vzdelávanie je hľadáním pravdy, a preto tu klamstvo a podvod nemajú miesto.

„Etický kódex študenta“ (15) San Mateo County Community College District takisto zahŕňa zadefinovanie akademickej čestnosti a očakáva sa dodržiavanie štandardov akademickej integrity. Zároveň v kódexe je vymedzené aj nečestné konanie, resp. konanie, ktoré nie je v súlade s preferovanými štandardmi. Vidieť, že daný kódex je zameraný na očakávané, žiaduce správanie, a teda plní preventívnu funkciu, avšak ozrejmuje aj nečestné správanie.

Iným príkladom je University of Glasgow a jej „Kódex správania sa študentov“ (19), ktorý uvádza príklady porušovania kódexu, a teda nevhodného správania sa. Kódex apeluje na pochybenia, ktorých sa študent môže dopustiť, a teda je zameraný na upovedomenie o nevhodnom správaní. Obsahuje aj vyjadrenie, že v prípade trestného činu môžu postúpiť danú vec až na políciu. Kódex je súčasťou univerzitného dokumentu obsahujúceho všetky informácie pre študentov, avšak jedna z kapítol je venovaná aj plagiátorstvu.

Vybrali sme rôzne dokumenty pre poukázanie na pestrosť a rôznorodosť interpretácie čestnosti, správania sa, avšak zahraničné univerzity pojednávajú o akademicke prípusnom správaní študentov najčastejšie v dokumentoch „Student Code of Conduct“ alebo „Student Code of Ethics“. Vo väčšine je to „Student Code of Conduct“, v ktorom univerzity apelujú najmä na akademicke neprípustné správanie študentov, objasňujú ho a ozrejmujú aj dôsledky a sankcie za páchanie jednotlivých zadefinovaných priestupkov. Tento dokument v našich podmienkach môžeme pripodobniť k „Disciplinárnemu poriadku“. V niektorých kódexoch sa uvádza ako samostatná časť akademická čestnosť alebo akademická nečestnosť. Na uvedenom vidieť, že niektoré univerzity stavajú skôr na vyjadrení a zadefinovaní správania, ktoré je nečestné s uvedením všetkých následkov daného konania. Na druhej strane sú univerzity, ktoré ladia etické kódexy pozitívne, definujú očakávané, prípustné, žiaduce správanie, a teda akademicke čestnosť ako základný pilier akademickej etiky.

Kódexy sú postavené najmä na princípoch usilovnosti, rešpektu, hrdosti, poctivosti, zodpovednosti, zdvorilosti, spravodlivosti študentov voči svojim povinnostiam. Žiaduce akademicke správanie je základom pre efektívne študijné prostredie, ktoré by malo deklarovať dodržiavanie Etického kódexu študenta. Hlavne preto súčasťou Etického kódexu študenta by malo byť zadefinovanie akademickej čestnosti, nie nečestnosti, nakoľko kódex by plnil preventívnu funkciu pozitívnym ladením obsahu, ktorý charakterizuje očakávané správanie.

3 Záver

Úloha etiky je v informačnej spoločnosti veľmi zložitá, avšak dôležitá z pohľadu formovania etickej kultúry študentov prostredníctvom skvalitňovania etického prostredia akademickej organizácie. Je nevyhnutné prinavrátiť vzdelaniu hodnotu a akademicke organizáciám prestíž a dôveryhodnosť z pohľadu verejnej mienky odstránením všetkých nekalých praktík vedúcich k nečestnému prístupu ku štúdiu. Formovať dnešnú generáciu študentov prostredníctvom hodnôt je náročnejšia, avšak z dlhodobého hľadiska účinnejšia metóda. Preventívna funkcia etických kódexov spočíva v apelovaní na očakávané správanie sa študentov, nakoľko prezentovaním pozitívneho, resp. očakávaného správania pôsobí kódex nenásilne. Mnohé kódexy uvádzajú najmä príklady „zakázaného správania sa“, čo v študentoch vyvoláva pocit, že im niekto niečo zakazuje, alebo prikazuje. Existuje mnoho nástrojov riadenia etiky, ktoré majú obrovský potenciál, aby sa stali základom budovania kvalitného akademickeho prostredia vytváraním prijateľnej etickej klímy. V súvislosti s implementáciou etických kódexov kladieme dôraz na etické vzdelávanie pedagógov ako aj študentov prostredníctvom etických tréningov, ktoré rozvíjajú etickú uvedomelosť a citlivosť. Cieľom inštitucionalizácie etiky by malo byť skvalitňovanie akademickeho prostredia. Predtým ako tento proces nastane, musíme podrobnejšie rozpracovať problematiku akademickej etiky. Myslíme si, že toto je jedna z teoretických výziev pre nás aplikovaných etikov.

LITERATÚRA:

1. ABRAMOV, I.Y., JOHNSON, K.W. 2004. *Business Ethics. A Manual for Managing a Responsible Business Enterprise in Emerging Market Economies*. [online] 2004. Good Governance Program. Dostupné na: http://ita.doc.gov/goodgovernance/adobe/bem_manual.pdf [cit.2013-03-10].
2. FOBEL, P. 2009. Aplikovaná etika, bioetika a etická expertíza. In *Bioetika ako akademická a profesionálna špecializácia*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-820-1.
3. FOBEL, P. 2011. Nástroje riadenia akademickkej etiky. In *Akademická etika. Tvorba a implementácia etického kódexu*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2011. s. 37-64. ISBN 978-80-557-0215-5.
4. GUICHEVA, G. 2011. Akademická etika, jej podstata a špecifiká. In *Akademická etika. Tvorba a implementácia etického kódexu*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2011. s. 9-36. ISBN 978-80-557-0215-5.
5. INSTITUTE OF BUSINESS ETHICS. 2011. *Corporate ethics policies and programmes*. UK and Continental Europe Survey 2010. London: IBE, 2011. 52 s. ISBN: 978-0-95621183-7-7.
6. KOSOVÁ, B. 2007. *Poslanie univerzity v súčasnej dobe*. In *Vzdelávanie dospelých*. 2007, roč.12, č.3, s. 12-15. ISSN 1335-2350.
7. KRÁLIKOVÁ, R. 2009. *Zavádzanie pravidiel akademickkej etiky na slovenských vysokých školách*. [online] 2009. Transparency International Slovensko. Slovak Governance Institut. Dostupné na: http://www.governance.sk/assets/files/publikacie/akademicka_etika.pdf [cit.2013-03-10].
8. KRŠKOVÁ, A. 2006. *O zabudnutom poslaní univerzity*. In *Právny obzor*. 2006, roč.89, č.1, s.63-73. ISSN 0032-6984.
9. LIPOVETSKY, G. 1999. *Soumrak povinnosti*. Praha: Prostor, 1999. 311 s. ISBN 80-7260-00-87.
10. LITVOVÁ, L. 2011. Úloha morálnej imaginácie pre morálnu prax. In *Aplikovaná etika a profesionálna prax*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, 2011, s.199-208. ISBN 978-80-557-0217-9.
11. MCGABE, D.L., PAVELA, G. 2004. *Ten Principles of Academic Integrity for Faculty*. [online] 2004. Dostupné na: <http://www.academicintegrityseminar.com/Teaching/TenPrinciples.html> [cit.2013-03-10].
12. MEYROWITZ, J. 2006. *Všude a nikde : Vliv elektronických médií na sociální chování*. Praha : Karolinum, 2006. 341 s. ISBN 80-246-0905-3.
13. RANKOV, P. 2006. *Informačná spoločnosť : Perspektívy, problémy, paradoxy*. Levice : Koloman Kertész Bagala, 2006. 173 s. ISBN 80-89129-91-9.
14. SAK, P. a kol. 2007. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha : Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.
15. San Mateo County Community College District. *Student Code of Ethics* [online]. San Mateo : San Mateo County Community College District, (s. a.). Dostupné na: <http://www.smccd.edu/accounts/smccd/ethics.shtml> [cit. 2013-03-06].
16. STN EN ISO 9001:2008. Systémy manažérstva kvality.
17. UKROPOVÁ, S. 2012. E-learning - tréningový nástroj a praktický sprievodca tvorbou etických rozhodnutí. In: *Inovačný proces v e-learningu*. Recenzovaný zborník. Bratislava: Ekonóm, 2012. ISBN 978-80-225-33397-3.

18. The American University of Beirut. 2009. *Student Code of Conduct* [online]. Beirut : The American University of Beirut, 2009. 16 s. Dostupné na:
<http://www.aub.edu.lb/pnp/generaluniversitypolicies/Documents/StudentCodeConduct/StudentCodeConduct.pdf> [cit. 2013-03-06].
19. University of Glasgow. 2012. *University Fees and General Information for Students*. [online]. Glasgow : University of Glasgow, 2012. 75 s. Dostupné na:
http://www.gla.ac.uk/media/media_238045_en.pdf#page=53&view=fitH,340 [cit. 2013-03-02].
20. University of Iowa. *Code of Academic Honesty* [online]. Iowa : University of Iowa (s. a.). Dostupné na:
<http://clas.uiowa.edu/students/handbook/academic-fraud-honor-code> [cit. 2013-03-05].
21. University of Leicester. *Academic Honesty* [online]. Leicester : University of Leicester, (s. a.). 2 s. Dostupné na: <http://www2.le.ac.uk/offices/sas2/assessments/documents/Academic%20Honesty.pdf/view> [cit. 2013-03-05].
22. University of South Australia. 2004. *Code of Ethical Conduct*. [online]. Adelaide : University of South Australia, 2004. Dostupné na: <http://w3.unisa.edu.au/policies/codes/ethics/ethics.asp> [cit. 2013-03-04].
23. VELŠIC, M. 2013. *Digitálna gramotnosť optikou mladej generácie : správa z výskumu* [online]. Bratislava : Microsoft Slovakia, s. r. o. ; Inštitút pre verejné otázky, 2013. 15 s. Dostupné na:
http://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Digigram_Youth.pdf [cit. 2013-03-02].

Kontakt:

Emília Stecíková, Mgr.
Katedra etiky a aplikovanej etiky FHV Univerzity Mateja Bela
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
emilia.stecikova@umb.sk

Jana Hrašková, Mgr.
Katedra etiky a aplikovanej etiky FHV Univerzity Mateja Bela
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
jana.hraskova@umb.sk